

Lainopillinen ja yhteiskuntatieteellisesti painottunut tutkimus – yhtä perhettä

1. Aluksi

Oikeustieteen tutkimusmenetelmät ja perinteisen lainopillisen tutkimuksen asema kansainvälistyvässä ja muuttuvassa tutkimusympäristössä on herättänyt viime aikoina laajasti keskustelua.¹ Tässä yhteydessä on pohdittu, miten oikeustieteen tulisi ymmärtää tieteellisyyden vaatimukset, minkälaisia vaatimuksia oikeustieteelliseen tutkimukseen kohdistuu sekä millainen tutkimus vastaisi ympäröivän yhteiskunnan tarpeisiin.

Lainopillisen tutkimuksen puolestapuhujat ovat korostaneet, että tutkimuksen tehtävänä on oikeusnormien systematisointi ja tulkintasuositusten tuottaminen käytännön lakimiesten eli tuomioistuinjuristien tarpeisiin. Oikeus- ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kannattajat puolestaan näkevät oikeustieteellisen tutkimuksen suurimman haasteen siinä, että perinteinen lainopillinen tutkimus suhtautuu tutkimukseen muusta tieteestä poikkeavasti. Tutkimus on kansallista ja omalle ammattikunnalle tarkoitettua, eikä sitä voida arvioida yleisten tieteellisten kriteerien mukaan.²

Keskustelu tieteellisyyden vaatimuksista ja tieteen tarpeista elävöittää kotimaisen oikeustieteen kenttää. Se myös mahdollistaa yksittäisen oikeudenalan tutkimuksellisen identiteetin pohdinnan.³ Tällä kirjoituksella osallistumme keskusteluun perheen oikeudellisen tutkimuksen näkökulmasta. Avaamme luki-

* *Katja Karjalainen*, OTT, tutkijatohtori, Itä-Suomen yliopisto, *Kirsikka Linnanmäki*, OTM, tohtorikoulutettava, Helsingin yliopisto, *Tanja Mikkilä*, OTK, tohtorikoulutettava, Helsingin yliopisto, *Sanna Mustasaari*, OTT, tutkijatohtori, Helsingin yliopisto, *Anna Mäki-Petäjä-Leinonen*, OTT, vanhuusoikeuden yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto. Esitämme lämpimät kiitoksemme yliopistonlehtori Tapani Lohelle kannustuksesta ja kirjoituksemme kriittisestä kommentoinnista.

1. Keskustelua aiheesta on käyty kaikilla foorumeilla; oikeuskirjallisuudessa (ks. esim. Lakimies 7–8/2017), sosiaalisessa mediassa (Facebook ja Twitter) sekä yliopistojen käytävillä ja kahvihuoneissa.

2. Ks. esim. Kaijus Ervasti, Laki, oikeus ja Yhteiskunta. Oikeus yhteiskunnallisena käytäntönä. Edita 2017 ja Panu Minkkinen, Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus – suuntaus, tarkastelutapa ja menetelmät? Lakimies 7–8/2017, s. 908–923.

3. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan yksityisoikeuden laitoksen syysseminaarissa vuonna 2012 syntyi idea vapaamuotoisesta perheoikeuden tutkijapiiristä, jota Anna Mäki-Petäjä-Leinonen on sen perustamista lähtien luotsannut. Tutkijapiirin tarkoituksena on ollut pohtia

jalle perheen oikeudellisen tutkimuksen nykytilaa sekä erilaisia lähestymistapoja ja menetelmiä, joita perheoikeudellisessa tutkimuksessa käytetään. Kirjoituksen otsikon mukaisesti tarkoituksena ei ole arvottaa erilaisia tapoja tehdä tutkimusta vaan päinvastoin osoittaa, kuinka tärkeää on, että oikeudenala kannustaa tieteen tekemiseen erilaisin menetelmin. Näkemyksemme mukaan tämä yhtenä perheenä toimiminen ja erilaisuuden hyväksyminen on ollut ja on se tapa, jolla perheoikeus voi vastata sekä tiedemaailman että alati muuttuvien läheissuhteiden tarpeisiin nyt ja tulevaisuudessa.

2. Perheen oikeudellisen tutkimuksen kohteet ja menetelmät

Perheoikeus⁴ on monen muun oikeuden substanssialan tavoin perinteisesti hahmotettu pitkälti käytännön tarpeista käsin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että perheoikeudellinen tutkimus olisi sivuuttanut monitieteisyyden tai kansainvälisyyden taikka rajoittunut oman oikeudenalan rajojen sisäpuolelle. Tutkimusperinne on päinvastoin ollut rikasta sekä kohteiltaan että menetelmiltään.

Esimerkiksi *Aulis Aarnio* perusti väitöskirjatutkimuksensa eurooppalaiseen analyyttiseen filosofiaan⁵ ja *Urpo Kangas* puolestaan mursi aiemmin rajoittaneita oppiainerajoja hyödyntämällä ongelmakeskeistä lainoppia väitöskirjassaan.⁶ Sekä *Heikki E. S. Mattila*⁷, *Kirsti Kurki-Suonio*⁸ että *Tuulikki Mikkola*⁹ ovat soveltaneet oikeusvertailevaa menetelmää tutkimuksissaan. *Soile Pohjonen*¹⁰ ja *Anu Pylkkänen*¹¹ puolestaan ovat lähestyneet perheoikeudellisia kysymyksiä erityisesti

yhdessä perheen oikeudelliseen tutkimukseen liittyviä kysymyksiä sekä tässä yhteydessä tarpeellisia teoreettisia, analyyttisiä ja kriittisiä työkaluja. Kirjoittajat ovat tämän opintopiirin jäseniä.

4. Termiä perheoikeus on käytetty tässä kirjoituksessa laajassa merkityksessä siten, että se kattaa parisuhde-, lapsi- ja edunvalvontaoikeuden lisäksi jäämistöoikeuden. Suomalaisissa yliopistoissa tästä kokonaisuudesta käytetään yleensä hieman pidempää nimitystä perhe- ja jäämistöoikeus.
5. Aulis Aarnio, *Perillisen oikeusasemasta*. WS 1967.
6. Urpo Kangas, *Lesken oikeudellinen asema: oikeusdogmaattinen tutkimus lesken sosiaaliturvan laajuudesta*. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1982.
7. Heikki E. S. Mattila, *Les Successions agricoles et la structure de la société. Une étude en droit comparé*. Juridica 1979.
8. Kirsti Kurki-Suonio, *Äidin hoivasta yhteishuoltoon. Lapsen edun muuttuvat oikeudelliset tulkinnot*. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1999.
9. Tuulikki Mikkola, *Oikeudellisen tiedon yhtenevyys ja sen esteet: jäämistöoikeudellisen informaation vertailtavuus*. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1999.
10. Soile Pohjonen, *Parisuhde yksityisoikeudellisessa ajattelussa*. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1998.
11. Anu Pylkkänen, *Puoli vuodetta, lukot ja avaimet. Nainen ja maalaistalous oikeuskäytännön valossa 1660–1710*. Lakimiesliiton Kustannus 1990.

naisoikeuden näkökulmasta. Oikeudenala on myös aktiivisesti osallistunut yhteiskunnalliseen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvokeskusteluun, ja sen sisältä on noussut yhteiskunnallisia aloitteita, joiden pohjalta suomalaista perhe- ja sosiaalipolitiikkaa on kehitetty.¹² Esimerkiksi *Eva Gottbergin* tutkimuksissa sosiaalipoliittinen ote on ollut läsnä.¹³

Siitä huolimatta, että myös yhteiskuntapainotteiset lähestymistavat ovat olleet perheoikeudelliselle tutkimukselle luonteenomaisia, on tutkimus *Markku Helinin* mukaan pitkälti ollut käytännöllistä ja tiheään lakinormitukseen nojaavaa.¹⁴ Voidaankin todeta, että perheoikeudellinen tutkimustraditio on melko vahvasti painottunut lainopilliseen tutkimukseen varallisuusosoikeuden ollessa sen perinteinen aisapari. Muun ohella *Tapani Lohi*¹⁵, *Markku Helin*¹⁶, *Ahti Saarenpää*¹⁷, *Pertti Välimäki*¹⁸, *Antti Kolehmainen*¹⁹ sekä *Aulis Aarnio* ja *Urpo Kangas*²⁰ ovat systematisoineet ja eritelleet perheoikeudellisia oikeusnormeja, oikeuskäytäntöä ja tulkintakysymyksiä ja sijoittaneet niitä siviilioikeudellisen järjestelmän systeeminyhteyteen.²¹ Tällä työllä on ollut ja on edelleen merkittävä rooli suomalaisen perintö- ja aviovarallisuusosoikeuden käytännön muovaajana.

Viime vuosina perheoikeudellinen tutkimus on kuitenkin alkanut irtautumaan varallisuusosoikeudellisista juuristaan. *Anna Mäki-Petäjä-Leinosen*²² ja *Katja Karjalaisen*²³ vanhuus- ja edunvalvontaoikeudelliset tutkimukset ovat

12. Tällaisia puheenvuoroja esitettiin jo 1970-luvulla. Esimerkkinä voidaan mainita Ahti Saarenpään, Heikki E. S. Mattilan ja Matti Mikkolan teos *Holhous – yhteiskunnallinen ongelma*. Tammi 1972. Yhteiskuntatieteellisesti painottuneesta perheoikeustutkimuksesta 1970-luvulla ks. Urpo Kangas: *Oikeustiede Suomessa 1900–2000*. WSLT 1998.
13. Eva Gottberg, *Perhe, elatus ja sosiaaliturva: tutkimus yksityisen ja julkisen elatusvastuun rajoista, rakenteesta ja toimivuudesta*. Turun yliopisto 1995.
14. Markku Helin, *Siviilioikeuden tutkimusmenetelmät itsenäisessä Suomessa – matka käsitelainopista mihinkin?* *Lakimies* 7–8/2017, s. 894–907, 904.
15. Ks. esim. Tapani Lohin teokset *Osisus, tasinko ja sivullisuus*. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2003, *Pesänjako, vastike ja lahjansaaajan palautusvastuu*. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2013 ja *Aviovarallisuusosoikeus* 2016. Talentum 2016.
16. Ks. esim. Aulis Aarnio – Markku Helin, *Suomen avioliitto-oikeus*. Lakimiesliiton Kustannus 1992.
17. Ahti Saarenpää, *Tasajaon periaate: tutkimus jäämistöoikeudellisen tasajaon periaatteen toteuttamisesta tuomioistuinkäytännössä*. *Juridica* 1980.
18. Pertti Välimäki, *Osisuksen sovittelu avioeroon perustuvassa toimitusosituksessa*. Lakimiesliiton Kustannus 1995.
19. Antti Kolehmainen, *Sopimus ja kuolinpesän hallinto*. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2011.
20. Ks. esim. Aulis Aarnio – Urpo Kangas, *Suomen jäämistöoikeus I, Perintöoikeus*. Talentum 2016 ja Aulis Aarnio – Urpo Kangas, *Suomen jäämistöoikeus II, Testamenttioikeus*. Talentum 2015.
21. Edellä mainittu luettelo ei ole tyhjentyvä. Muista merkittävistä tutkimuksista voidaan mainita esimerkiksi: Pekka Tuunainen, *Perintö, testamentti ja velka*. Talentum 2015.
22. Ks. esim. Anna Mäki-Petäjä-Leinonen, *Dementoituvan henkilön oikeudellinen asema*. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2003 ja Anna Mäki-Petäjä-Leinonen, *Ikääntymisen ennakointi: vanhuuteen varautumisen keinot*. Talentum 2013.
23. Katja Karjalainen, *Ikääntyminen, Liikkuvuus ja kansainvälinen yksityisoikeus Euroopassa*. Vertaileva tutkimus rajat ylittävistä ongelmista sekä edunvalvonnasta Suomessa ja Espanjassa.

hyvä esimerkki tutkimuksesta, jossa yksilön varallisuuden ja sen suojaamisen ohella keskeiseen asemaan nousevat hänen perusoikeutensa, erityisesti yksilön autonomia ja itsemääräämisoikeus.²⁴ Tekeillä olevista väitöskirjatutkimuksista voidaan tässä yhteydessä mainita *Tanja Mikkilän* edunvalvontaoikeudellinen tutkimus päämiehen taloudellisen edun tulkinnoista.²⁵

Erityisesti lapsioikeudelliset tutkimukset ilmentävät sitä, miten perheen oikeudellisen tutkimuksen kentälle ovat aiempaa vahvemmin liittyneet muun ohella perus- ja ihmisoikeuskeskustelu, prosessioikeus ja hallintoprosessioikeus, yhteiskuntatieteet, sosiaali- ja oikeuden historiallinen tutkimus. Tätä kuvastavat tältä vuosikymmeneltä olevat *Sanna Koulun*²⁶, *Henna Pajulammin*²⁷, *Hannele Tolosen*²⁸, *Virve-Maria Toivosen*²⁹ ja *Eeva Valjakan*³⁰ väitöskirjatutkimukset.³¹ Samoin uudenlaista perheoikeudellista tulokulmaa edustaa *Sanna Mustasaaren*³² väitöskirja, jossa käsitellään perhenormien tuottamaa kansalaisuutta tarkastelemalla perhesuhteiden oikeudellista tunnistamista monikulttuurisessa yhteiskunnassa perheoikeuden ja kansainvälisen yksityisoikeuden sekä maahanmuutto-oikeuden leikkauskohdissa.

Perhe- ja läheissuhteiden monipuolinen tutkiminen edellyttää yhteiskuntatieteiden teorioiden ja menetelmien käyttämistä. Niinpä esimerkiksi *Kirsikka Linnanmäen* valmisteilla olevassa lapsen huoltoriitojen tuomioistuinsovittelemalla käsittelevässä väitöskirjatutkimuksessa aihetta tarkastellaan oikeus- ja yhteiskuntatieteiden teorioita ja menetelmiä yhdistäen. Lisäksi perheoikeuden tutkijat ovat viimeaikoina olleet osallisina monitieteisissä tutkimushankkeissa, kuten hiljattain päättyneessä Suomen Akatemian rahoittamassa tutkimushankkeessa

Suomalainen Lakimiesyhdistys 2016.

24. Muusta kotimaisesta vanhuusoikeudellisesta tutkimuksesta ks. esim. Laura Kalliomaa-Puha, Vanhoille ja sairaille sopivaa? Omaishoitosopimus hoivan instrumenttina. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia/90 2007, Anja Karvonen-Kälkälä, Unohtuuko vanhus? Oikeustieteellinen tutkimus hallintosopimuksen asianosaissuhteista vanhuksen vaikuttamismahdollisuuksien näkökulmasta. Vanhustyön keskusliiton tutkimuksia 1/2012 ja Anna Mäki-Petäjä-Leinonen – Liisa Nieminen (toim.), Vanhuus ja oikeus, Lakimiesliiton Kustannus 2014.
25. Muita edunvalvontaoikeudellisia tutkimuksia ks. esim. Matti Kuuliala, Edunvalvontaan esitetyn kuuleminen alioikeudessa. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2011 ja Johanna Tornberg, Edunvalvonta, itsemääräämisoikeus ja oikeudellinen laatu. Lapin yliopiston kustannus 2012.
26. Sanna Koulu, Lapsen huolto- ja tapaamissopimukset: oikeuden rakenteet ja sopivat perheet. Lakimiesliiton Kustannus 2014.
27. Henna Pajulammi, Lapsi, oikeus ja osallisuus. Talentum 2014.
28. Hannele Tolonen, Lapsi, perhe ja tuomioistuin. Lapsen prosessuaalinen asema huolto- ja huostaanotto-oikeudenkäynneissä. Lakimiesyhdistyksen Kustannus 2015.
29. Virve-Maria Toivonen, Lapsen oikeudet ja oikeusturva: lastensuojeluasiat hallintotuomioistuimissa. Talentum 2017.
30. Eeva Valjakka, Vain lakiko lasta suojelee? Turun yliopisto 2016.
31. Lapsioikeudesta ks. myös esim. Liisa Nieminen – Suvianna Hakalehto (toim.), Lapsioikeus murroksessa. Lakimiesliiton Kustannus 2013.
32. Sanna Mustasaari, Rethinking recognition: Transnational families and belonging in law. University of Helsinki 2017.

“*Transnationaaliset muslimiavioliitot: hyvinvointi, laki ja sukupuoli*” (Mustasaari), jossa avioliittoa koskevia käytäntöjä sekä avioliiton oikeudellisuutta analysoitiin muun ohella haastatteluaineistojen valossa. Vuonna 2018 käynnistyneessä kansainvälisessä konsortiohankkeessa “*Dementia or MCI @ work in progress*” puolestaan tarkastellaan työikäisenä muistisairauteen sairastuneiden erityisky-symyksiä paitsi lainopin ja oikeusvertailun näkökulmasta myös pitkäkestoisen seurantatutkimuksen ja fokusryhmähaastattelujen avulla (Karjalainen ja Mäki-Petäjä-Leinonen sekä *Marjo Ylhäinen*)³³.

Uusien oikeudenalojen ja menetelmien yhdistyminen perinteiseen tutkimuskenttään on tehnyt kotimaisesta perheoikeuden tutkimuksesta entistä enemmän nimenomaan perheen oikeudellista tutkimusta. Tätä käsitettä voidaan käyttää perheoikeuden käsitteen rinnalla silloin, kun halutaan korostaa laajempaa yhteiskunnallista tulokulmaa ja menetelmäkehystä. Esimerkiksi *John Eekelaar*, *Rosie Harding* ja *Jonathan Herring* ovat tutkimuksissaan tarkastelleet perheeseen liittyviä oikeudellisia kysymyksiä yhteiskuntafilosofian ja empiiristen tutkimusmenetelmien avulla.³⁴ Huomionarvoista on, että myös suomalaiset perheoikeuden tutkijat ovat osallistuneet tähän kansainväliseen keskusteluun, jolla perheen oikeudellista tutkimusta on pyritty käsitteellistämään ja hahmottamaan muuttuvassa toimintaympäristössä.³⁵

Markku Helin on nostanut esiin kysymyksen siitä, pitäisikö suomalaisessa perhe- ja perintöoikeudellisessa tutkimuksessa vahvistaa erilaisten perhearvojen ja sosiaalipoliittisten näkökohtien roolia. Hänen mukaansa perhe- ja perintöoikeudellisessa tutkimuksessa lakinormien tulkintaa ohjaava oikeuskulttuuri on ollut jossain määrin hukassa.³⁶ Viimeaikaiset tutkimukset ja perheoikeuden siirtymä kohti laaja-alaisempaa perheen oikeudellista tutkimusta osoittavat nähdäksemme Helinin peräänkuuluttaman argumentaation lisääntymistä perheoikeudellisessa kontekstissa. Paljon on kuitenkin vielä tehtävää.

33. Hankkeesta tarkemmin ks. Työikäisenä muistisairauteen sairastuneiden hanke: *Dementia or MCI @ work in progress*, www.uef.fi/fi/web/oikeustieteet/mciatwork.

34. Ks. esim. *John Eekelaar*, *Family law and Personal Life*. Oxford University Press 2006, *Rosie Harding*, *Duties to Care – Dementia, Relationality and Law*. Cambridge University Press 2017 ja *Julie Wallbank – Shazia Choudhry – Jonathan Herring* (eds), *Rights, Gender and Family Law*. Routledge 2010.

35. Ks. esim. *Anne Griffiths – Sanna Mustasaari – Anna Mäki-Petäjä-Leinonen* (eds), *Subjectivity, Citizenship and Belonging in Law: Identities and Intersections*. Routledge 2017.

36. Helin 2017, s. 904.

3. Perheen oikeudellisen tutkimuksen tehtävä

Perheen oikeudellinen tutkimus on hyvä esimerkki tutkimusalasta, jossa vastakkainasettelut eri lähestymistapojen välillä eivät ole erityisen hedelmällisiä. Lainopillisen tutkimustradition ja tutkimusmenetelmät tyystin sivuuttava perheoikeus jättäisi vastaamatta sellaisiin tiedon tarpeisiin, joita sekä ympäröivä oikeustodellisuus että myös yhteiskuntatieteet perheoikeudelle asettavat. Lainopillinen menetelmä mahdollistaa oikeusjärjestyksen jäsentämisen ja syväluotamisen. Tämä on itsessään arvokasta, koska se auttaa ymmärtämään niitä yhteiskunnallisia rakenteita, joilla läheissuhteisiin kohdistuvaa inhimillistä toimintaa säännellään. Ilman lainoppia ei pystyttäisi esimerkiksi vastaamaan kysymykseen siitä, miten oikeudet ja velvollisuudet perimys- tai avioerotilanteessa jakautuvat tai mitä toimintamahdollisuuksia eri menettelyissä osapuolina olevilla ihmisillä on. Tämänkaltaiset kysymykset ovat keskeisiä inhimillisen elämän ja siten myös perheoikeuden näkökulmasta, mutta lisäksi ne ovat keskeisiä oikeuden ilmiöihin suuntautuvalla yhteiskuntatieteelle. Nämä kysymykset voivat olla kansallisia ja kansallisesti vastattavissa tai – kuten yhä enenevässä määrin – ne voivat vaatia kansainvälisempää, rajat ylittävää tutkimusotetta.³⁷

Toisaalta perheoikeus, joka keskittyisi *yksinomaan* esimerkiksi normien tarkasteluun tai niiden keskinäisiin suhteisiin, jättäisi reagoimatta keskeisiin yhteiskunnallisiin ongelmiin. Oikeustiede ja perheoikeus tarvitsevat monitieteistä lähestymistapaa ja muita tieteitä kuten oikeushistoriaa, oikeussosiologiaa, oikeustaloustiedettä ja oikeuspsykologiaa itseymmärrykseensä ja argumentaationsa tueksi. Edelleen oikeustiede tarvitsee muita tieteitä, koska sillä ei ole itsenäisiä menetelmiä todellisuuden hahmottamiseen eikä tulostensa seurausten kriittiseen arviointiin. Lainopillinen tutkimusote ei tavoita esimerkiksi kaikkea sitä oikeudellista kontrollia, joka yksilöihin ja perheisiin kohdistuu perhe-, hoiva- ja edunvalvontasuhteiden sääntelyn myötä. Tällainen kontrolli on oikeudellista, mutta tuomioistuinten tulkintaratkaisujen sijaan se paikantuu muun ohella sovittelumenettelyihin, sopimusten laadintaan sosiaalitoimessa tai erilaisiin rekisteröintikäytäntöihin. Edelleen uskonnollisten vihkimisten tai avioeromenettelyiden oikeudellisuutta ei ole mielekäästä tutkia yksin lainopillisen tutkimuksen perinteisten menetelmien avulla. Oikeuden ja yhteiskunnan perinteisen rajapinnan laajentuessa ja muuttuessa tarvitaan myös tutkimusta, jonka avulla voidaan tarkastella, minkälaista sääntely tosiasiallisesti on ja miten ja keneen se vaikuttaa.

Perheoikeuden tutkimustehtävä voidaan ja tulee ymmärtää laajasti. Eräänä keskeisenä tehtävänä voidaan pitää tulkintasuositusten antamista ja yhteiskunnallisiin tarpeisiin vastaamista. Läheissuhteet, jotka ovat perheen oikeudellisen

37. Ks. esim. Markku Helin, Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. Talentum 2013 ja Karjalainen 2016.

tutkimuksen keskiössä, ovat elävän elämän ilmiö, ja niiden tarpeisiin tutkimuksen on myös konkreettisella tavalla vastattava. Tutkimuksen tieteellinen tehtävä tulee kuitenkin edelleen ymmärtää siten, että tutkimus tuottaa myös sellaista tietoa ja ymmärrystä, joka ei ole välittömästi sovellettavaa tai minkään käytännön toimijan välittömiin tiedontarpeisiin vastaavaa. Perinteisesti on katsottu, että lähinnä oikeuden yleistieteet keskustelevat tällä tavoin muiden yhteiskunta- ja humanististen tieteiden kanssa, kun taas oikeustieteen substanssialat keskittyvät tuottamaan tietoa lähinnä käytännön tarpeisiin. Näin jyrkän rajan tekeminen tutkimusalojen välille on kuitenkin tarpeetonta. Perheoikeus on substanssiala, joka kuitenkin joustavasti ja laajasti argumentoiden voi etsiä kysymyksiä perinteisten kysymyksenasettelujen ulkopuolelta ja tuottaa tietoa myös yleiseen yhteiskuntatieteeseen, sen alalla käytävään arvokeskusteluun, sekä käsitteisiin, joilla yhteiskunnan prosesseja analysoidaan.

Perheen oikeudellinen tutkimus voi siten osallistua sekä arvo- että käsittekeskusteluun, joka hyödyttää paitsi perheoikeutta substanssialana myös muita tieteitä. Yksi eri tieteenalosta käsin tarkasteltuna kiinnostava, monitulkinomainen arvo ja käsite on ”hyvinvointi”. Käsite on viime aikoina liitetty myös oikeustieteelliseen keskusteluun alettaessa puhua hyvinvointioikeudesta. Hyvinvointioikeudella ei käsitteenä viitata itsenäiseen oikeudenalaan vaan oikeustieteellisen tutkimuksen kokonaisuuteen, jonka kohteena ovat taloudelliseen toimeentuloon, sosiaaliseen hyvinvointiin sekä fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen liittyvä oikeudellinen sääntely.³⁸

Hyvinvointioikeus ei ole toistaiseksi osallistunut hyvinvoinnin käsitteen analyysiin ja sen kehittämiseen tai pohtinut sitä, mitä hyvinvoinnin arvo mahdollisesti tarkoittaa, minkälaisia hierarkioita sen avulla tuotetaan tai minkälaista kontrollia se mahdollistaa. Nämä voidaan kuitenkin katsoa hyvinvointioikeuden tutkijoiden tulevaisuuden tehtäviksi. Muita vastaavia perhe- ja läheissuhteissa tärkeitä arvoja ja käsitteitä, jotka linkittyvät yleisempään yhteiskunnalliseen tutkimukseen, ovat esimerkiksi yksilön autonomia ja itsemääräämisoikeus sekä sen vastinpari suojele, yksilön ihmissuhteita korostava relationaalisuuden teoria sekä oikeudenmukaisuus.³⁹

38. Hyvinvointioikeudellisia ulottuvuuksia on perheoikeuden lisäksi muun ohella valtiosääntöoikeudella, oikeusfilosofialla, lääkintä- ja bio-oikeudella, sosiaali-oikeudella, terveydenhuolto-oikeudella ja työoikeudella. Ks. Itä-Suomen yliopiston Hyvinvointioikeuden instituutti, <http://www.uef.fi/web/oikeustieteet/hyvinvointioikeus>.

39. Autonomian käsitteestä perheoikeudellisessa kontekstissa ks. esim. Anna Mäki-Petäjä-Leinonen, Päämies rationaalisenä toimijana – teoriaa ja käytäntöä edunvalvonnassa olevan ihmisen itsemääräämisoikeudesta. *Lakimies* 1/2018, s. 3–28. Relationaalisuuden teoriasta ks. Harding 2017 ja oikeudenmukaisuudesta ks. Matti Häyry – Tuija Takala – Johanna Ahola-Launonen (toim.), *Oikeudenmukaisuuden ongelma*. Gaudeamus 2018.

4. Lopuksi

Olemme tässä puheenvuorossa tarkastelleet perheoikeuden tutkimusta erityisesti omien tutkimuspolkujemme valossa. Meitä kirjoittajia on yhdistänyt kiinnostus perheoikeuteen, perus- ja ihmisoikeuksiin ja erityisryhmien oikeuksiin. Tutkimuksemme liittyvät perheoikeuden uusiin alueisiin, jotka tarkastelevat heikompien yksilöiden ja heidän oikeuksiensa suojelua elinkaaren eri vaiheissa, lapsuudesta vanhuuteen. Miellämme, että perheen oikeudellisen tutkimuksen tehtävänä on osoittaa ne moninaiset tilanteet, arvot ja merkitykset, joita ihmisten yhdenvertaisuudella, heidän keskinäisellä riippuvuudellaan, hoivan ja huolenpidon tarpeilla sekä niiden sääntelyllä on.

Perheoikeuden tehtävänä on yhtäältä tuottaa tietoa oikeussäännöistä, niiden tulkinnoista ja keskinäissuhteista sekä toisaalta myös sääntöjen vaikutuksista, ihmisten kokemuksista ja tarpeista, eri toimijoista ja eri menettelyistä. Perheen oikeudellinen tutkimus edellyttää laajaa menetelmällistä työkalupakkia. Tutkissaan esimerkiksi kontrollia, hyvinvointia tai sosiaalista oikeudenmukaisuutta perheoikeus ei pitäydy ainoastaan oikeusnormien systematisoinnissa ja tulkinnaissa. Näiden ohella se tutkii oikeuden merkitystä välittävänä mekanismina, toisin sanoen niitä prosesseja, joissa normatiivinen maailma rakentuu yksityisen sopimisen, erilaisten hoivajärjestelyjen ja tarpeiden tunnistamisen varaan ja joissa normatiiviset rakenteet vaikuttavat toiminnan ehtoihin ja mahdollisuuksiin.

Perheen oikeudellinen tutkimus on siten syvästi yhteisöllinen yritys, jonka yksittäiset puheenvuorot ovat keskusteluyhteydessä sekä toisiinsa että muihin tieteesiin. Jo *Otto Brusiin* korosti väitöskirjassaan, että hyvältä tuomarilta vaaditaan syvällistä ymmärrystä yhteiskunnan realiteeteista.⁴⁰ Oikeustieteen tutkijan tehtävä on siinä mielessä helpompi, että tutkijalla ei ole ratkaisupakkoa. Hän voi oppia kollegoiltaan, jotka tutkivat samoja oikeudellisia ja yhteiskunnallisia ilmiöitä eri menetelmillä. Tutkijaltakin on kuitenkin edellytettävä aitoa dialogia kollegoiden kanssa sekä ymmärrystä ja arvostusta sitä työtä kohtaan, jota he tekevät. *Sari Kivistö* ja *Samu Pihlström* ovat osuvasti todenneet, että akateeminen vapaus on paitsi tutkijan vapautta tutkia häntä itseään kiinnostavia teemoja ja päättää tutkimuksensa sisällöstä myös velvollisuutta kunnioittaa toisten tutkijoiden vastaavaa vapautta ja kuunnella heidän ääntään.⁴¹

40. Brusiinin mukaan yhteiskuntatieteellisen sivistyksen merkitystä tuomarille ei voi yliarvioida. Tuomarin tulee ajatella sosiologisesti mutta tämä ei saa muodostua taakaksi, joka ehkäisee tuomarin omaa joustavaa ajattelua. *Otto Brusiin*, Tuomarin harkinnasta normin puuttuessa. Suomalainen lakimiesten yhdistys 1938, s. 209, 226 ja 253.

41. *Sari Kivistö – Samu Pihlström*, Sivistyksen puolustus. *Gaudeamus* 2018 s. 149.